

ΜΑΡΙΑΣ ΓΚΙΚΑ

**Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ
ΤΩΝ ΔΕΚΑ**

ΜΑΡΙΑΣ ΓΚΙΚΑ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΕΚΑ

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα είναι μια κοινότητα κρατών. Εντούτοις, το πραγματικό πρόσωπο αυτής της Κοινότητας σκιαγραφείται από την εικόνα που παρουσιάζουν οι περιφέρειές της.

Από την Σκωτία μέχρι την Καλαβρία και από το Αμβούργο μέχρι την Θράκη, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα παρουσιάζει έντονες ανισότητες στο επίπεδο ανάπτυξης των περιφερειών της, παρά το γεγονός, ότι σύμφωνα με το άρθρο 2 της Συνθήκης της Ρώμης, πρωταρχικός σκοπός της Κοινότητας είναι η εξασφάλιση αρμονικής ανάπτυξης των οικονομικών δραστηριοτήτων όλων των κρατών-μελών, μειώνοντας τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στις διάφορες περιφέρειες.

Περιφερειακές ανισότητες, βέβαια, υφίστανται σε όλες τις χώρες της Ευρώπης και εν μέρει το φαινόμενο αυτό είναι δικαιολογημένο, διότι αποτελεί φυσική συνέπεια των διαφορετικών γεωγραφικών παραγόντων, της άνισης κατανομής των πηγών φυσικού πλούτου και κυρίως της διαφορετικής δομής της οικονομίας των περιφερειών κάθε χώρας.

Αν λάβουμε, όμως, υπόψη μας το σύνολο των περιφερειών της Ε.Ο.Κ., οι ανισότητες μεταξύ των ανεπτυγμένων και των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών, παρά την εφαρμοζόμενη περιφερειακή κοινοτική πολιτική, τείνουν να γίνουν ακόμα πιο έντονες. Για να έχουμε, λοιπόν, μια ακριβή εικόνα των περιφερειών της Ευρώπης, —προϋπόθεση απαραίτητη για τις αποφάσεις που καλούνται να λάβουν οι υπεύθυνοι της περιφερειακής πολιτικής στην Ε.Ο.Κ.— η Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, σε συνεργασία με την Επιτροπή Περιφερειακής Πολιτικής, κατάρτισε τον Ιανουάριο του 1981, μια έκθεση σχετικά με την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση των περιφερειών της Κοινότητας, για την χρονική περίοδο 1970-1978. Τα συμπεράσματα αυτής της έκθεσης θα παρουσιάσουμε σε μια πρώτη ενότητα, ενώ σε μια δεύτερη θα προσπαθήσουμε

να επισημάνουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές των περιφερειακών προβλημάτων της Ελλάδας, σε σύγκριση με αυτά των περιφερειών της Κοινότητας.

I. Τα κυριότερα χαρακτηριστικά της Δημογραφικής και Οικονομικής κατάστασης των περιφερειών της Κοινότητας

Σύμφωνα με τη διεθνή πρακτική, για να διακρίνουμε και να μετρήσουμε τις περιφερειακές ανισότητες καταφεύγουμε κυρίως σε τρεις βασικούς δείκτες:

- τον ρυθμό εσωτερικής μετανάστευσης,
- την απασχόληση και
- το κατά κεφαλή περιφερειακό προϊόν.

Με βάση, λοιπόν, αυτούς τους δείκτες θα εξετάσουμε, για την περίοδο 1970-1978:

- τη δημογραφική κατάσταση των περιφερειών της Ε.Ο.Κ.,
- την αγορά εργασίας και
- την οικονομική τους ανάπτυξη.

1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Από την αρχή του 1970 παρατηρήθηκε επιβράδυνση του ρυθμού της δημογραφικής αύξησης σε όλες τις περιφέρειες της Ε.Ο.Κ., με εξαίρεση την Ιρλανδία και μερικές από τις περιφέρειες της Ιταλίας. Ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του πληθυσμού της Κοινότητας μειώθηκε από 0,6%, που ήταν για την περίοδο 1970-1974, σε 0,2% για την περίοδο 1974-1978. Αντίθετα, στην Ελλάδα είχαμε αύξηση του ετήσιου ρυθμού μεταβολής του πληθυσμού από 0,5% σε 1,1%, για τις αντίστοιχες περιόδους.

Η κύρια αιτία της γενικής επιβράδυνσης της δημογραφικής αύξησης είναι η πτώση του ρυθμού γεννητικότητας και κατά δεύτερο λόγο, η απότομη αλλαγή στην μετακίνηση πληθυσμού, κυρίως στις περιφέρειες της Γερμανίας. Έτσι, στις περιφέρειες, που κατά παράδοση τροφοδοτούσαν τα μεταναστευτικά ρεύματα της Κοινότητας, όπως η Ιρλανδία, η Νότια Ιταλία και οι αγροτικές περιοχές των άλλων χωρών, παρατηρήθηκε σημαντική μείωση της μετακίνησης του πληθυσμού τους ή ακόμα σε μερικές περιπτώσεις και αύξηση του πληθυσμού τους. Αυτή η εξέλιξη οφείλεται, ουσιαστικά, στο γενικότερο οικονομικό κλίμα, διότι οι κεντρικές περιφέρειες, που τραβούσαν το εργατικό δυναμικό, έπαψαν τώρα να αποτελούν πόλο έλξης των μεταναστών, σε τόσο μεγάλο βαθμό, όπως στο παρελθόν.

Επίσης, ένα σημαντικό χαρακτηριστικό των δημογραφικών εξελίξεων είναι η μεταβολή της τάσης για αστικοποίηση. Το ποσοστό του αστικού πληθυσμού, στο συνολικό πληθυσμό αυξάνεται στις απομακρυσμένες περιοχές της Γαλλίας, της Νότιας Ιταλίας και της Ιρλανδίας. Πρέπει, μάλιστα να σημειώσουμε, ότι τα μεγάλα αστικά κέντρα φθίνουν, τόσο σε απόλυτους αριθμούς,

όσο και σε σχέση με τα περιφερειακά κέντρα, ενώ, αυτή η εξέλιξη συνοδεύεται σε πολλές περιπτώσεις, από ερήμωση των κέντρων των πόλεων και υποβάθμιση των συνθηκών ζωής των κατοίκων τους. Η Νάπολη και η Αθήνα αποτελούν την εξαίρεση σ' αυτή τη τάση.

Τέλος, δύο άλλα χαρακτηριστικά της δημογραφικής εξέλιξης της Ε.Ο.Κ. είναι το «γέραςμα» του πληθυσμού της, κυρίως στις γερμανικές περιφέρειες και το διαρκές πρόβλημα των αραιοκατοικημένων περιοχών της Γαλλίας, της Ιρλανδίας και της Σκωτίας.

2. Η αγορά εργασίας

Το κυριότερο χαρακτηριστικό της αγοράς εργασίας της Κοινότητας, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 70, ήταν η αύξηση της ανεργίας, η οποία πέρασε από ένα ρυθμό 2% το 1970, περίπου στο 6% στο τέλος της δεκαετίας. Η αύξηση αυτή της ανεργίας ήταν περισσότερο αισθητή στις πλούσιες περιφέρειες της Ε.Ο.Κ., παρά στις υποανάπτυκτες περιοχές της, όπου η ανεργία ήταν ήδη υψηλή και πριν από την αρχή της οικονομικής κρίσης και οφειλόταν κυρίως στις διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας τους.

Έτσι, σε μερικές από τις πιο ανεπτυγμένες περιφέρειες η ανεργία αυξήθηκε με γρήγορο ρυθμό, στην αρχή της κρίσης, για να αρχίσει από το 1975 να μειώνεται. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην ικανότητα προσαρμογής των περιφερειών αυτών να μπορούν, δηλαδή, να απορροφούν ένα μέρος του άνεργου εργατικού τους δυναμικού σε άλλους τομείς, που παρουσιάζουν αυξανόμενη ζήτηση.

Ας σημειώσουμε, επί πλέον, ότι η ανεργία δεν έπληξε ομοιόμορφα όλες τις ομάδες του εργατικού δυναμικού: οι γυναίκες και οι νέοι βρέθηκαν σε περισσότερο δυσμενή θέση και μάλιστα στις περιφέρειες εκείνες, που παρουσίαζαν ανεργία, με διάρκεια μεγαλύτερη από 6 μήνες, όπως στο Mezzogiorno της Ιταλίας, που η αναλογία των νέων ανέργων ξεπερνάει το 50%.

Η ανάλυση της εξέλιξης στην απασχόληση, κατά τομείς, μας επιτρέπει να διαπιστώσουμε ότι:

α. Η απασχόληση στο γεωργικό τομέα μειώθηκε από 10,5% σε 8,2%, στη χρονική περίοδο 1970-1977. Αυτή η μείωση αφορά κυρίως τις αγροτικές και απομακρυσμένες περιοχές της Ιρλανδίας, της Δυτικής και Νότιας Γαλλίας και το Mezzogiorno, το οποίο, εν τούτοις, διατηρεί μέχρι και σήμερα ένα ρυθμό γεωργικής απασχόλησης διπλάσιο από το μέσο κοινοτικό.

β. Η απασχόληση, επίσης, στο βιομηχανικό τομέα μειώθηκε, κυρίως στις περιφέρειες με ανεπτυγμένη οικονομία του βόρειου τμήματος της Κοινότητας, όπου εν τούτοις, παραμένει, κατεξοχή, συγκεντρωμένη.

γ. Αντίθετα, ο τριτογενής τομέας είναι ο μόνος, που παρουσιάζει αύξηση του απασχολούμενου εργατικού δυναμικού, τόσο σαν προσφερόμενες θέσεις εργασίας, όσο και σα ρυθμός σε σχέση με την συνολική απασχόληση. Οι πιο

υψηλοί ρυθμοί, (περισσότερο από 50%), ήταν φυσικό να παρατηρηθούν στις περιφέρειες, που υπάγονται οι πρωτεύουσες των χωρών και τα μεγάλα αστικά κέντρα.

3. Η οικονομική ανάπτυξη

Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, οι περιφερειακές ανισότητες ανάμεσα στις ανεπτυγμένες και τις υποανάπτυκτες περιοχές της Ε.Ο.Κ. οξύνθηκαν, ενώ τη δεκαετία του 60 είχαν παρουσιάσει κάποια τάση μείωσης, δεδομένου ότι, η σχέση του ακαθάριστου κατά κεφαλή περιφερειακού προϊόντος της πιο πλούσιας και της πιο φτωχής περιοχής της Ε.Ο.Κ. πέρασε από 2,9 προς 1 για το 1970, σε 4,0 προς 1 για το 1977, ενώ αν λάβουμε υπόψη μας και την εισοδο της Ελλάδας στην Κοινότητα, η σχέση αυτή ανέρχεται σε 5,1 προς 1 για το 1977.

Το γεγονός αυτό, βέβαια, δεν καταδικάζει την αποτελεσματικότητα της κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής, διότι χωρίς την παρέμβαση της, η κατάσταση θα μπορούσε να είναι χειρότερη.

Το ακαθάριστο κατά κεφαλή περιφερειακό προϊόν είναι χαμηλότερο από το μέσο κοινοτικό σε όλες σχεδόν της ιταλικές, βρετανικές και ελληνικές περιφέρειες, στην Ιρλανδία, στις περιφέρειες της δυτικής και νοτιο-δυτικής Γαλλίας και σε λίγες βελγικές, ολλανδικές και γερμανικές περιφέρειες.

Αντίθετα, οι πιο πλούσιες περιφέρειες της Κοινότητας βρίσκονται συγκεντρωμένες στο «χρυσό» τρίγωνο, όπως αποκαλείται η περιοχή που καθορίζεται από το Λονδίνο, το Αμβούργο και το Παρίσι, το οποίο καλύπτει μόλις το 30% του εδάφους της Κοινότητας, συγκεντρώνει, όμως, το 45% του πληθυσμού της και παράγει το 60% του συνολικού προϊόντος της οικονομίας της.

Ο πίνακας 1 παρουσιάζει, υπό μορφή δείκτη, το ακαθάριστο κατά κεφαλή περιφερειακό προϊόν των πιο πλούσιων και των πιο φτωχών περιφερειών της Ε.Ο.Κ.

Η ταξινόμηση αυτή μας δείχνει, ότι οι περισσότερες από τις πιο ανεπτυγμένες περιφέρειες της Κοινότητας ανήκουν στην Δ. Γερμανία. Το Αμβούργο, το οποίο κατείχε την πρώτη θέση το 1970, πέρασε στη δεύτερη το 1977 και τη θέση του πήρε το Groningen της Ολλανδίας, με ένα δείκτη 100,6 το 1970, που ανέβηκε στα 282,3 το 1977. Είναι αξιοσημείωτο, ότι οι πιο ανεπτυγμένες περιφέρειες περιλαμβάνουν τις πιο πλούσιες πόλεις της βόρειας και κεντρικής Ευρώπης-Κοπεγχάγη, Παρίσι, Βρυξέλλες, Αμβούργο, Βρέμη, Δ. Βερολίνο, Μόναχο, Στουτγκάρδη.

Αντίθετα, στο άλλο άκρο βρίσκονται η Ιρλανδία, οι περισσότερες ιταλικές και όλες οι ελληνικές περιφέρειες της Ε.Ο.Κ. οι οποίες εμφανίζουν ακαθάριστο κατά κεφαλή περιφερειακό προϊόν μικρότερο από 60% του μέσου κοινοτικού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Ταξινόμηση των περιφερειών της Ε.Ο.Κ., σύμφωνα με το κατά κεφαλή περιφερειακό προϊόν, κατά τη περίοδο 1970-1977 (Ε.Ο.Κ. 10=100)

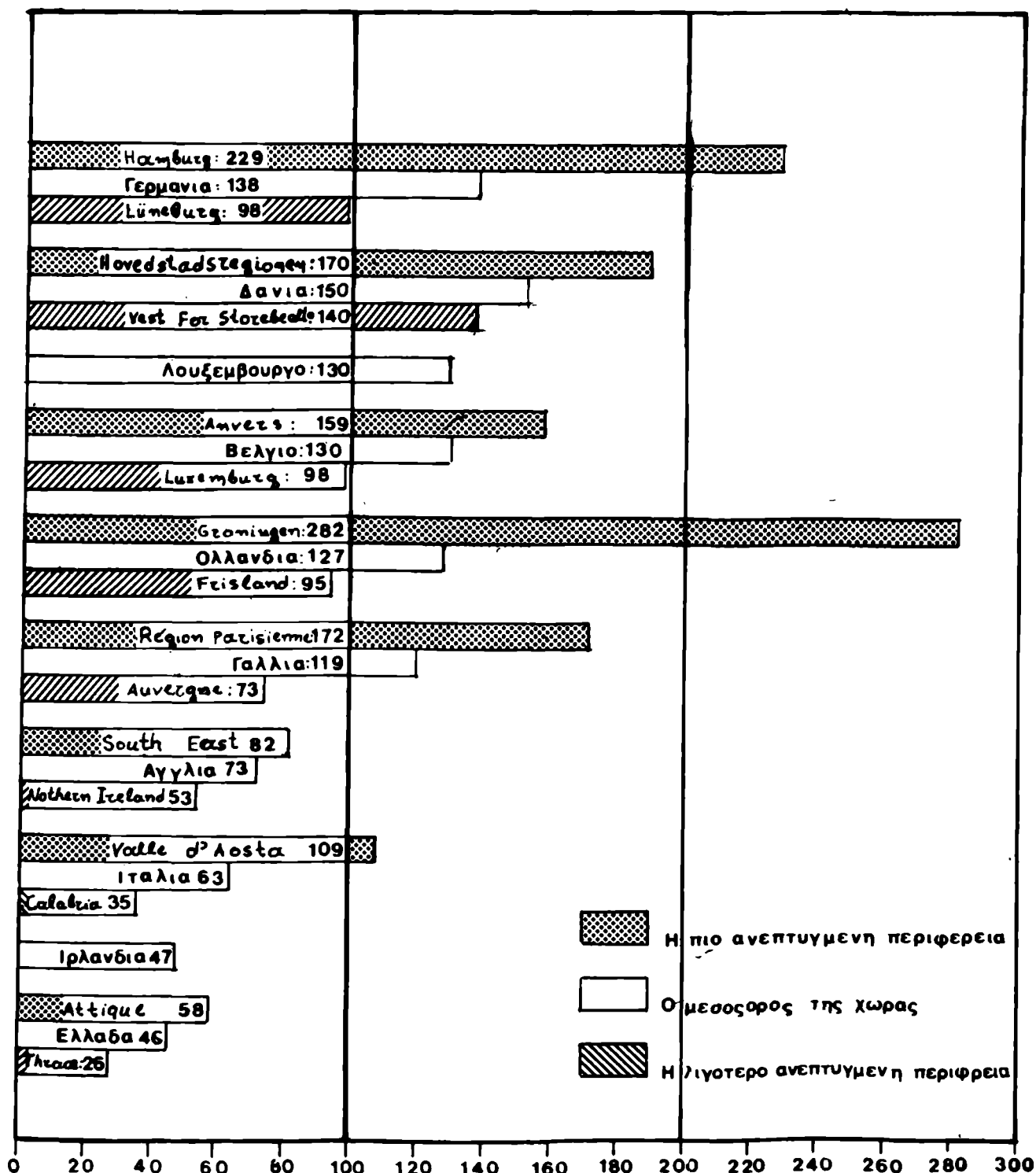
Περιφέρειες της Ε.Ο.Κ.	1970		1977	
	Αύξ. αριθμ. Ε.Ο.Κ. 10=100	Α.Π.Π. Ε.Ο.Κ. 10=100	Αύξ. αριθμ. Ε.Ο.Κ. 10=100	Α.Π.Π. Ε.Ο.Κ. 10=100
Hamburg (D)	1	203	2	228,8
Région parisienne (F)	2	171,1	4	171,6
Bremen (D)	3	155,8	3	182,3
Hovedstadsregion (DK)	4	153,4	5	170,2
Düsseldorf (D)	5	147,9	10	155,7
Oberbayern (D)	6	147,7	11	153,1
Stuttgart (D)	7	142,4	8	156,1
Hannover (D)	8	141,4	17	138,9
Darmstadt	9	140,6	12	153,0
Karlsruhe (D)	10	139,1	9	155,9
Haute Normandie (F)	11	133,3	23	133,3
Köln (D)	12	133,4	21	135,9
Berlin west (D)	13	133,0	6	162,6
Luxembourg (GD)	14	132,5	25	130,1
Rheinhessen-Pf (D)	15	131,1	16	139,2
Mittelfranken (D)	16	129,7	14	146,7
Anvers (B)	17	126,5	7	159,1
Brabant (B)	18	126,1	13	150,0
Groningen (ND)	49	100,6	1	282,3
ΕΥΡΩΠΗ ΤΩΝ 10	—	100,0	—	100,0
Norther Ireland	95	75,0	100	53,0
Marche (I)	101	64,2	98	58,7
Umbria (I)	102	62,0	97	59,2
Sardegna (I)	103	56,3	104	49,1
Ireland	104	56,0	106	47,4
Αττική	105	53,6	99	57,5
Abruzzi (I)	106	50,7	102	50,1
Sicilia (I)	107	49,2	111	40,0
Campania (I)	108	49,1	110	41,1
Puglia (I)	109	49,0	107	43,6
Υπόλοιπο Στερεάς Ελλάδ. και Νήσ.	110	44,1	101	50,6
Θεσσαλονίκη	111	43,0	103	50,5
Molise (I)	112	41,4	108	42,4
Basilicata (I)	113	40,4	105	47,3
Calabria (I)	114	37,6	116	35,3
Υπόλοιπο Κεν. και Δυτ. Μακεδον.	115	34,7	109	42,4
Πελοπόννησος και Δυτ. Στερ. Ελλάδα	116	34,4	112	39,2
Κρήτη	117	39,9	114	37,4
Θεσσαλία	118	31,7	113	38,0
Νήσοι Ανατ. Αιγαίου	119	31,1	18	32,3
Ανατολ. Μακεδονία	120	30,4	115	36,0
Ήπειρος	121	26,8	117	33,8
Θράκη	122	25,2	119	25,9

Πηγή: Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: «Οι περιφέρειες της Ευρώπης», COM 816, Βρυξέλλες 1981.

Τα διαγράμματα 1 και 2 μας δείνουν πιο παραστατικά την εικόνα των περιφερειακών ανισοτήτων στις δέκα χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

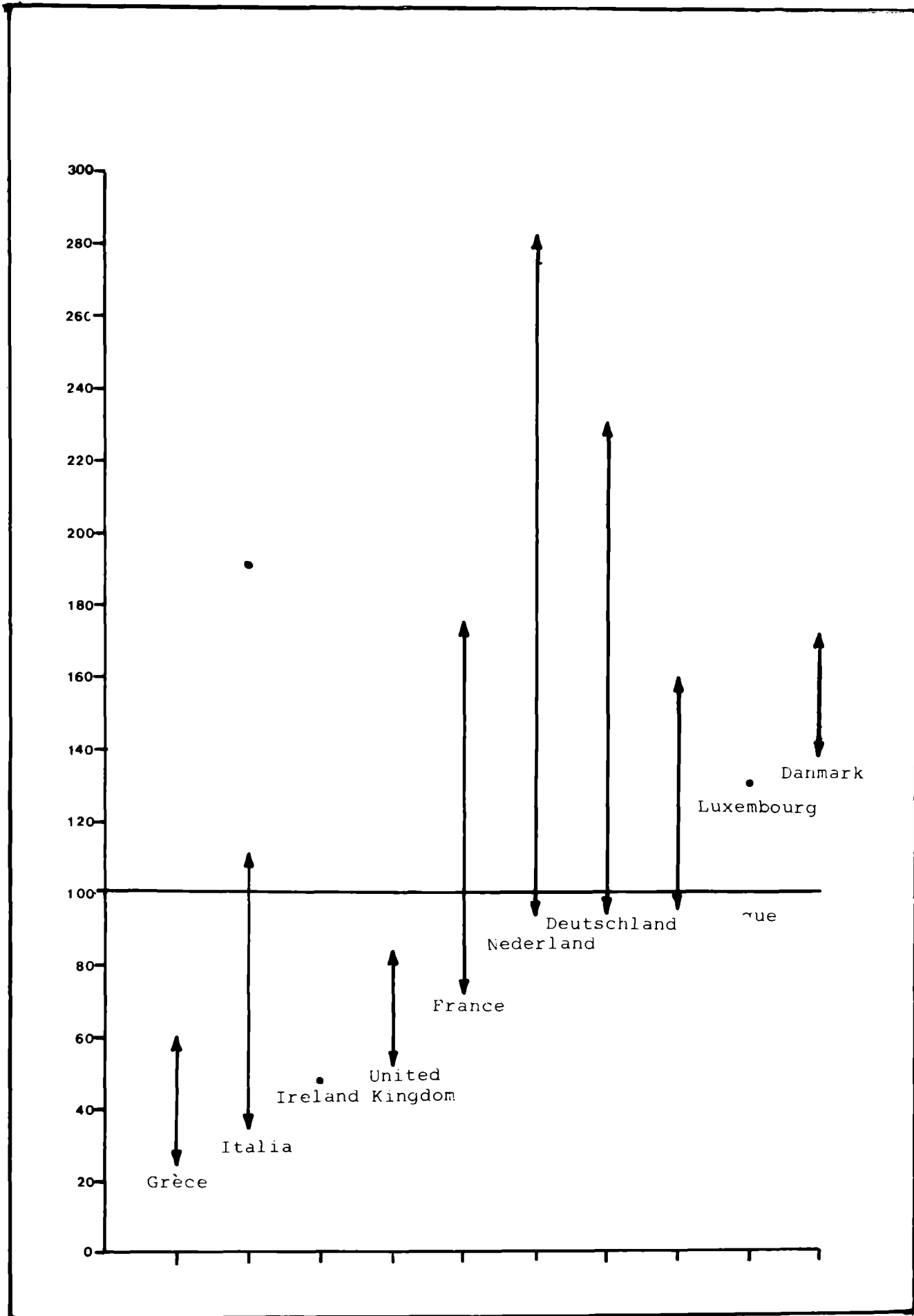
Οι περιφερειακές ανισότητες των κρατών της Κοινότητας σύμφωνα με το ακαθάριστο κατά κεφαλή περιφερειακό προϊόν το 1977 (ΕΟΚ 10 = 100)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

Δείκτης ανισοτήτων, σύμφωνα με το Α.Π.Π. της Κοινότητας το 1977, Ε.Ο.Κ. 10 = 100

II. Ομοιότητες και διαφορές των Ελληνικών περιφερειακών προβλημάτων σε σύγκριση με αυτά των χωρών της Ε.Ο.Κ.

Όπως προκύπτει από τη παραπάνω ανάλυση, στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης υπάρχουν περιφερειακές ανισότητες στο βιοτικό επίπεδο των κατοίκων τους. Στην Ιταλία, στη Γαλλία, στην Ισπανία, στην Ελλάδα, υπάρχει ένας πλούσιος Βορράς και ένας φτωχός Νότος. Ο σύγχρονος οικονομικός μηχανισμός παρασύρει τον κόσμο στην όξυνση, παρά στην άμβλυνση των ανισοτήτων, έτσι ώστε οι πλούσιοι λαοί να απολαμβάνουν μια γρήγορη ανάπτυξη, ενώ οι φτωχοί να αναπτύσσονται αργά, με αποτέλεσμα η μεταξύ τους απόσταση ν' αυξάνει.

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει, ήδη σοβαρό πρόβλημα ανισόροπης κατανομής του πληθυσμού και των οικονομικών δραστηριοτήτων μεταξύ των περιφερειών της, με πολύ σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομική και κοινωνική εξέλιξη της χώρας. Ιδιαίτερα έντονη είναι η αντίθεση μεταξύ της πρωτεύουσας και της υπόλοιπης χώρας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία των Εθνικών Λογαριασμών του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, η περιφέρεια Ανατολικής Στερεάς και Νήσων συγκέντρωνε το 1979 το 41% του ελληνικού πληθυσμού, το 51% του βιομηχανικού προϊόντος, το 57% των υπηρεσιών και το 55% της απασχόλησης στη μεταποίηση.

Κατά πόσο, όμως, αυτές οι περιφερειακές ανισότητες αποτελούν φαινόμενο, καθαρά χαρακτηριστικό, της ελληνικής πραγματικότητας; Σε ποιούς τομείς τα ελληνικά περιφερειακά προβλήματα ταυτίζονται με τα προβλήματα των χωρών της Ε.Ο.Κ. και σε ποιούς δεν είναι μόνο θέμα ποσοτικής, αλλά και ποιοτικής διαφοράς;

1. Ομοιότητες

α. Η ανάπτυξη των αστικών κέντρων

Η υπερβολική πληθυσμιακή συγκέντρωση στις μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις δημιούργησε σοβαρά προβλήματα, δημογραφικά και οικονομικά, στις γύρω περιφέρειες τους, υποβαθμίζοντας συγχρόνως τους όρους διαβίωσης και εργασίας στα αστικά κέντρα και ανεβάζοντας σε υψηλά επίπεδα το κόστος αστικοποίησης. Δεν είναι, λοιπόν, ξεχωριστό φαινόμενο η συγκέντρωση του ενός τρίτου του ελληνικού πληθυσμού στην Αθήνα. Η Κοπεγχάγη, για παράδειγμα, συγκεντρώνει το 27% του συνολικού πληθυσμού της Δανίας κατά το έτος 1979, το Παρίσι το 16% του γαλλικού πληθυσμού κατά το 1975, το Λονδίνο το 12% του βρετανικού πληθυσμού κατά το 1979.

Ο πίνακας 2 παρουσιάζει τον πληθυσμό των δέκα πρωτευουσών των χωρών-μελών της Ε.Ο.Κ. και καταλήγει σε ένα δείκτη, που μας δείχνει την

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Χώρα	Πρωτεύουσα	Ημερομηνία απογραφής	Αστικός πληθυσμός	Συνολικός πληθυσμός	Δείκτης
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)=(4):(5)
Γερμανία	Μόναχο	31.12.1979	1.299.693	61.359.000	2.1
Γαλλία	Παρίσι	26.2.1975	8.612.531	52.705.000	16.3
Ιταλία	Ρώμη	31.12.1979	2.897.505	56.460.000	5.1
Ολλανδία	Άμστερνταμ	1.7.1979	957.941	14.019.000	6.8
Βέλγιο	Βρυξέλλες	1.1.1980	1.008.715	9.848.000	10.2
Λουξεμβούργο	Λουξεμβούργο	15.10.1979	79.600	358.000	22.2
Αγγλία	Λονδίνο	30.6.1979	6.877.100	55.946.000	12.3
Ιρλανδία	Δουβλίνο	18.4.1971	778.127	2.978.000	26.1
Δανία	Κοπεγχάγη	1.7.1979	1.391.634	5.117.000	27.2
Ελλάδα	Αθήνα	5.4.1981	3.027.331	9.740.417	31.1

Πηγή: Nations Unies: «Annuaire Démographique 1980», σελ. 240.

αναλογία του πληθυσμού της κάθε πρωτεύουσας, προς το σύνολο του πληθυσμού της χώρας της.

Παρά τις παραπάνω παρατηρήσεις, πρέπει να σημειώσουμε, ότι η υπερσυγκέντρωση των παραγωγικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων στην Αθήνα είναι πολύ πιο έντονη απ' ό,τι στις άλλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Κέντρο οικονομικό, πνευματικό και διοικητικό η Αθήνα δημιούργησε στις περιφέρειες της χώρας ένα φαύλο κύκλο οικονομικού αδιέξοδου: υποανάπτυξη, λίγες δυνατότητες απορρόφησης εργαζόμενων στους εξωγεωργικούς τομείς, μετανάστευση εργατικού δυναμικού, μείωση παραγωγής, έλλειψη κεφάλαιου κ.ο.κ.

Είναι γεγονός, επίσης, ότι πέρα από το πρόβλημα απασχόλησης, υπάρχουν και άλλοι λόγοι, που οδήγησαν πολλές ελληνικές οικογένειες να εγκαταλείψουν την επαρχία τους ή το χωριό τους και να εγκατασταθούν στην Αθήνα ή τη Θεσσαλονίκη. Κατ' αρχή, είναι λόγοι καλύτερης εκπαίδευσης των παιδιών τους και αναζήτηση ιατρικής και νοσοκομειακής περίθαλψης. Κατά δεύτερο, δε, λόγο, όπως τονίζει ο καθηγητής Ν. Κόνσολας, διότι δεν υπάρχει στις περιφέρειες ισότητα στις ευκαιρίες εξέλιξης, δημιουργίας και προόδου σε όλες τις εκδηλώσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας. Είναι γνωστό π.χ. ότι τα μεγάλα ιδιωτικά σχολεία των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης θεωρούνται, ότι προσφέρουν καλύτερη μάθηση και αυξάνουν τις πιθανότητες εισαγωγής των μαθητών τους σε κάποια Πανεπιστημιακή Σχολή. Επίσης, η σωστή εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας ή η μουσική παιδεία σε λιγιστές, μόνο, μεγάλες πόλεις της Ελλάδας είναι εφικτή.

Τέλος, η συγκέντρωση των περισσότερων και σπουδαιότερων διοικητικών υπηρεσιών παρατηρείται στην Αθήνα και κάνει προβληματική τη γρήγορη

εξυπηρέτηση των περιφερειών. Για να ενθαρρύνει, λοιπόν, η παρούσα κυβέρνηση την περιφερειακή ανάπτυξη έχει στραφεί, με μεγάλο ενδιαφέρον στην διοικητική αποκέντρωση και στην ενίσχυση της τοπικής αυτοδιοίκησης.

β. Οι αδυναμίες του αγροτικού τομέα

Υπάρχουν περιφέρειες στην Ε.Ο.Κ., όπου η απασχόληση στη γεωργία αποτελεί την κατ' εξοχή απασχόληση των κατοίκων της — 20-40% της συνολικής απασχόλησης—, ενώ η μέση κοινοτική απασχόληση στη γεωργία είναι μικρότερη από 10% και συναντάται, κυρίως, στις μεγάλες ιταλικές, ιρλανδικές και γαλλικές αγροτικές περιοχές· π.χ. στη Καλαβρία, η γεωργική απασχόληση ξεπερνά το 26% της συνολικής απασχόλησης, στα Βασιλικάτα το 32% και στη Molise το 40%.

Κατά γενικό κανόνα, οι αγροτικές περιφέρειες της Ε.Ο.Κ. χαρακτηρίζονται από χαμηλό ακαθάριστο κατά κεφαλή προϊόν, από χαμηλή παραγωγικότητα, από υποαπασχόληση, από ανεργία, από μικρές εκμεταλλεύσεις, συχνά απομακρυσμένες από τα κέντρα οικονομικής δραστηριότητας και κατανάλωσης.

Αν τώρα θελήσουμε να συγκρίνουμε την παραπάνω εικόνα των περισσότερων αγροτικών περιοχών της Κοινότητας με τις γεωργικές περιφέρειες της Ελλάδας, θα διαπιστώσουμε, ότι υπάρχουν πολλές ομοιότητες, που οφείλονται στο γεγονός, ότι στην Ελλάδα, η Γεωργία κατέχει ακόμα σημαντική θέση στην οικονομία της. Στις 6 από τις 9 περιφέρειες της το ακαθάριστο γεωργικό προϊόν αντιπροσώπευε το 30-44% του συνολικού προϊόντος κατά το 1970 και το 25-37%, κατά το 1979. Πρόκειται, λοιπόν, για μια παραδοσιακά αγροτική κοινωνία, με μια γεωργία, που κυριαρχεί στις υπόλοιπες οικονομικές δραστηριότητες, χωρίς αυτό να την εμποδίζει να παρουσιάζει πολλές αδυναμίες, που οφείλονται σε γεωγραφικούς παράγοντες, στην μικρή έκταση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, στη φύση των παραδοσιακών κηλλιεργειών (κρασί, λάδι, φρούτα και λαχανικά κ.λ.), καθώς επίσης και στη γενικότερη διαρθρωτική αδυναμία της ελληνικής οικονομίας.

γ. Υπάρχουν μεγάλες περιφερειακές ανισότητες στο ακαθάριστο κατά κεφαλή προϊόν

Το ακαθάριστο κατά κεφαλή προϊόν αποτελεί το πιο συνηθισμένο μέτρο συγκριτικής ευημερίας και φανερώνει τις παρατηρούμενες ανισότητες στην οικονομική ανάπτυξη των περιφερειών.

Σε όλες τις χώρες της Ευρώπης, όπως και στην Ελλάδα, οι διαφορές αυτές είναι αρκετά σημαντικές. Ο πίνακας 3 παρουσιάζει τις ανισότητες του περιφερειακού κατά κεφαλή προϊόντος στις χώρες της Ε.Ο.Κ., για τα έτη 1970 και 1978, λαμβάνοντας υπόψη τις περιφέρειες, που παρουσιάζουν τις ακραίες τιμές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Χώρες	Περιφέρειες	1970		1978		
		Χώρα=100	Δείκτης ανισοτ.Περιφέρειες	Χώρα=100	Δείκτης	
Γερμανία	Hamburg	132	1,48	Hamburg	125	1,39
	Bayern	89		Bayern	90	
Γαλλία	Ile de Fr.	124	1,72	Ile de Fr.	123	1,71
	Limousin	72		Limousin	72	
Ιταλία	Liguria	132	2,13	Lombardia	119	1,80
	Basilicata	62		Calabria	66	
Ολλανδία	Groningen	120	1,40	Groningen	227	2,61
	Friesland	86		Utrecht	67	
Βέλγιο	Reg. Brux.	117	1,36	Reg. Brux.	125	1,56
	Luxembourg	86		Luxembourg	80	
Λουξεμβούρ.	—	—	—	—	—	
Αγγλία	—	—	—	South East	104	1,17
	—	—	—	North Irel.	89	
Ιρλανδία	—	—	—	—	—	
Δανία	Hovedstad.	113	1,26	Hovedstad.	108	1,17
	Forstoreb.	90		Forstoreb.	92	
Ελλάδα	Αττική	128	2,13	Αττική	121	1,78
	Θράκη	60		Θράκη	68	

Πηγή: EUROSTAT: «Comptes Régionaux SEC», Λουξεμβούργο 1981, σελ. 74.

Μπορούμε να παρατηρήσουμε, λοιπόν, ότι στην Ιταλία, για παράδειγμα, το κατά κεφαλή προϊόν των κατοίκων της Λιγουρίας (το 1970) ήταν 2,13 φορές περισσότερο από το κατά κεφαλή προϊόν των κατοίκων των Βασιλικάτων. Η ίδια διαφορά παρατηρείται και στην Ελλάδα, ανάμεσα στο κατά κεφαλή προϊόν των κατοίκων της Αττικής και της Θράκης.

Επί πλέον, είναι αξιοσημείωτο, ότι το 1978 οι περιφερειακές διαφορές του κατά κεφαλή προϊόντος παρουσιάστηκαν ακόμα πιο έντονες σε άλλες χώρες, όπως π.χ. στην Ολλανδία (2,61), στην Ιταλία (1,80) απ' ότι στην Ελλάδα (1,78).

Επομένως, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα, ότι οι περιφερειακές ανισότητες του κατά κεφαλή προϊόντος αποτελούν φαινόμενο, που παρατηρείται στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης.

2. Διαφορές

α. Η απουσία Μητροπόλεων

Η πράξη απέδειξε, ότι ένα πρόγραμμα ανάπτυξης, για να είναι αποτελεσματικό πρέπει να δημιουργήσει, οπωσδήποτε, μερικούς πόλους έλξης της πληθυσμιακής και οικονομικής ανάπτυξης, ώστε να μπορέσει να αντισταθμίσει

το βάρος μιας υπερτροφικής και υπερσυγκεντρωτικής πρωτεύουσας. Η οργάνωση μεγάλων αστικών κέντρων στις περιφέρειες έχει σκοπό να ενθαρρύνει τις περιφερειακές δραστηριότητες και να προσφέρει μια εναλλακτική λύση σ' εκείνους, που σκέπτονται να μετακινηθούν προς την πρωτεύουσα. Με αυτό τον τρόπο, θα υποβοηθηθεί η προσπάθεια αποκέντρωσης των οικονομικών, πολιτιστικών και διοικητικών δραστηριοτήτων.

Σήμερα στην Ελλάδα, σε αντίθεση με ότι συμβαίνει στην Ευρώπη, ανάμεσα στις 9 ελληνικές περιφέρειες, οι 7 δεν έχουν Μητροπόλεις, δηλαδή μεγάλα, οργανωμένα και ανεπτυγμένα αστικά κέντρα. Η μόνη πόλη, που παίζει αυτό το ρόλο είναι η συμπρωτεύουσα, η Θεσσαλονίκη. Με τη βιομηχανική της ανάπτυξη, το εμπόριο της, το λιμάνι της, τη πολιτιστική της κίνηση αποτελεί το μόνο μεγάλο αστικό κέντρο της Μακεδονίας και της Θράκης.

Είναι φανερό, όμως, ότι και άλλες πόλεις θα πρέπει να αναπτυχθούν ανάλογα, με την έγκαιρη εξασφάλιση της κατάλληλης υποδομής, για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που παρουσιάζουν. Τέτοιες αναπτυσσόμενες πόλεις προβλέπονται, από την περιφερειακή πολιτική, να είναι η Πάτρα, ο Βόλος, η Λάρισα, η Καβάλα, το Ηράκλειο, η Ρόδος και η Κέρκυρα, ώστε να επιτευχθεί η συγκράτηση και η ενίσχυση του πληθυσμού της ελληνικής επαρχίας.

β. Οι «γηρασμένες» βιομηχανικές περιοχές

Μερικές περιοχές της Ε.Ο.Κ. χαρακτηρίζονται από μερική ή ολοκληρωτική παρακμή της βιομηχανικής τους δραστηριότητας, εξ αιτίας της αποδυνάμωσης του φυσικού τους πλούτου ή λόγω ανταγωνιστικότητας άλλων προϊόντων. Επί πλέον, η οικονομική κρίση στα μέσα της δεκαετίας του 70, επιτάχυνε τη διαδικασία παρακμής αυτού του τομέα. Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση είναι η βιομηχανία εξόρυξης κάρβουνου: κατά τη διάρκεια των 20 τελευταίων ετών, η παραγωγή της μειώθηκε κατά 50% και η απασχόληση σ' αυτήν κατά 60% στο σύνολο της Κοινότητας. Παρόμοια πτώση μπορεί κανείς να διαπιστώσει και σε άλλους βιομηχανικούς κλάδους, όπως η σιδηρουργία, η κλωστοϋφαντουργία κ.λ.

«Γηρασμένες» βιομηχανίες συναντάμε, κυρίως, στην Αγγλία αλλά και σε μερικές βελγικές, ολλανδικές, γερμανικές και γαλλικές περιοχές. Αυτό το πρόβλημα, φυσικά, συνοδεύεται από αυξημένη ανεργία, από έντονη μετανάστευση και από πτώση του κατά κεφαλή εισοδήματος.

Σε αντίθεση με τη παραπάνω κατάσταση, η Ελλάδα δεν χαρακτηρίζεται από περιφέρειες με παρηκμασμένες βιομηχανίες, ενώ η ελληνική βιομηχανία έχει να αντιμετωπίσει άλλου είδους προβλήματα, όπως π.χ. την υπερβολική συγκέντρωση στους δύο νομούς της Αττικής και της Θεσσαλονίκης, με δυσάρεστα επακόλουθα για τους εργαζόμενους και το περιβάλλον τους.

γ. Η έλλειψη έργων υποδομής

Αρκετές ζώνες της Κοινότητας υποφέρουν από την έλλειψη έργων υποδομής. Στην Ελλάδα, όμως, το πρόβλημα αυτό παίρνει μια άλλη διάσταση, διότι αφορά τις περισσότερες ελληνικές περιοχές.

Συγκεκριμένα, είναι απαραίτητη η εξασφάλιση εκσυγχρονισμένου συγκοινωνιακού δίκτυου σε όλους τους νομούς της χώρας, για την εξυπηρέτηση των αστικών κέντρων και των αγροτικών περιοχών, καθώς επίσης και ενός ολοκληρωμένου δικτύου διανομής ηλεκτρικής ενέργειας.

Επίσης, απαιτείται η αξιοποίηση των γεωργικών, δασικών και τουριστικών πόρων της χώρας με τη κατασκευή απαραίτητων έργων υποδομής.

Τέλος, η τηλεπικοινωνιακή σύνδεση όλων των κατοικημένων περιοχών της Ελλάδας αποτελεί βασική ανάγκη των κατοίκων τους.

Από το τέλος του δεύτερου παγκόσμιου πόλεμου, κάθε κράτος της Ευρώπης επεδίωξε να ασκήσει κάποια περιφερειακή πολιτική, με κύριο στόχο την άμβλυση των περιφερειακών ανισοτήτων της χώρας του, ώστε να υποβοηθήσει την οικονομική ανάπτυξη των καθυστερημένων περιοχών του. Πρέπει να τονίσουμε, όμως, ότι, το να γνωρίζει την ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση κάθε πολιτικής παρέμβασης για ανάπτυξη, τόσο σε εθνική, όσο και σε κοινοτική κλίμακα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθανασίου Μ.: «La statistique et les programmes de développement régional en Grèce», Document d'Eurostat No 3 du Séminaire sur la situation et les perspectives de la Comptabilité régionale dans la Communauté, Luxembourg 1982.
- Commission des Communautés Européennes: «Les Régions de l'Europe», Premier rapport périodique sur la situation économique et sociale des régions de la Communauté, COM 816 Final, Bruxelles 1981.
- Γιατράκος Ν.: «Το ελληνικό περιφερειακό πρόβλημα», Αθήνα 1980.
- Documentation Européenne: «La Communauté européenne et ses régions», Bruxelles 1/1980.
- Eurostat: «Comptes Régionaux SEC», Luxembourg 1981.
- 30 Jours d'Europe: «Régions: Rééquilibrer l'Europe» No 204-205, Juillet-Août 1975.
- Κόνσολας Ν.: «Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική», Γενική Θεώρηση, Παπαζήσης, Αθήνα 1983.
- Objectif Europe: «Régions pauvres en Europe, Communauté européenne et droits de l'homme», No 12, Mars 1981.
- Rencki G.: «Aspects socio-économiques de la politique régionale dans la Communauté», Objectif Europe, No 12, Mars 1981.

Yenitsareli-Guica Maria: «La contribution de la comptabilité régionale à l'analyse de la situation de la Grèce et à celle de sa situation dans la C.E.E.», Thèse de 3ème cycle en «Economie spatiale, urbaine et régionale», Montpellier, 1983.

Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Εθνικοί Λογαριασμοί: «Εκτιμήσεις του Α.Π.Π. στην Ελλάδα κατά το 1979», Αθήνα 1983.